

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Dvb. 1. Quid sit pietas, & quæ eius officia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

SECTIO SEPTIMA.
 DE RELIQUIS VIRTUTIBVS
 IUSTITIÆ ANNEXIS,
 IN QUIBUS EST RATIO DEBITI
 LEGALIS, VEL MORALIS.

LLAÆ virtutes dicuntur esse annexæ Iustitiæ, eiusque veluti partes Quæ vir-
tutes iusti-
tiæ anne-
xæ.
 quadam, in quibus cernitur quidem aliquod debitum ad alterum; ta-
 men illud vel est adeò magnum, ut illi non possit satisfieri ad equali-
 tatem; vel est ita paruum, ut non inducat obligationem legalem & Duplex
debitum.
 strictam, sed solum moralem, quæ ex quadam honestate virtutis pro-
 cedit: estque talis, ut nisi illi satisfiat, honestas morum conservari non
 possit, vel non commodè & decorè possit. vide D. Thomam qu. 80. art. unico. Prioris
 generis sunt, Primò, Religio. Secundo, Pietas. Tertio, Observantia. Quarto, Obe-
 dientia, quæ est pars observantiæ. Posterioris, Primò, Gratitude. Secundo, Vindi-
 catio. Tertio, Veritas, cui opponitur mendacium & hypocrisis; iactantia & iro-
 nia. Quarto, Amicitia, cui opponitur adulatio & litigium. Quintò, Liberalitas,
 cui opponitur avaritia & profusio. Sextò, Emènea seu Æquitas. De Religione iam
 dictum est, de ceteris nunc breviter dicendum, ut singularum ratio constet. Fusior tra-
 ctatio non est necessaria, quia pleræque difficultates aliis locis sparsim sunt tractatæ.
 Itaque hæc Sectio continebit duo capita. Prius erit de virtutibus prioris generis. Po-
 sterius de illis, quæ sunt generis posterioris.

CAPVT XLVI.

De reliquis virtutibus Iustitiæ annexis, in quibus est
 debitum legale.

Constat 6. Dubitationibus.

DVBITATIO PRIMA.

Quid sit pietas, & quæ eius officia.

D. Thomas quæst. 101.

Pietas pro
 religione.

NOTANDVM est, hoc nomen accipi
 tripliciter, ut colligitur ex D. Au-
 gustino lib. 10. de Ciuit. c. 1. Pri-
 mò, ut sit idem quod Græcis εὐσε-
 βεια & εὐσεβεία; & sic non distin-
 guitur à religione. & idem est esse
 piæ, quod esse religiosum, seu cultui diuino addi-
 tum. cumq; omni opere bono Deus dicatur coli,
 iuxta D. Augustinum & Scripturæ phrasim,

omne opus bonum dicitur opus pietatis. Hoc mo-
 do accipitur passim in Scripturis, ut 1. ad Tim. 4.
 Exerce te ipsum ad pietatē. pietas (εὐσεβεία) ad om-
 nia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est,
 & futura. vbi nomine pietatis videtur intelligere
 studium internæ deuotionis, & sincerum affectum
 erga Deum & proximū: opponit enim illam cor-
 porali exercitationi, quæ consistit in multis ieiun-
 iis, vigiliis, labore manuum, aliisque corporis
 affli-

afflictionibus, vt rectè exponit Anselmus. Eodem modo sæpius accipitur in eadem epistola; & Itaiâ 11. *Spiritus scientiæ & pietatis*. 2. Machabæorum 12. *Qui cum pietate dormierunt*. & alibi sæpè. Hinc cultores Dei passim vocantur *py*: idololatræ & peccatores, *impy*: quod nomen maximè in atheos competit, qui diuinitatem & omnem *Deorum* tollunt.

2. Secundo, Accipitur pro *miseriordia*, seu benigno affectu, præsertim erga filios opis nostræ egentes. hoc modo *pietas* sæpè tribuitur Deo; vt quando dicitur *pius Pater, pius Saluator*; Ecclesiastici 2. *Quoniam pius & misericors*. 2. Paralip. 30. *Pius enim & clemens est Dominus*, vbi Græcè est *ἀντιφωρ*, quod misericordiam significat.

3. Tertio, Pro speciali virtute, qua colimus parentes, tamquam vitæ & educationis nobis secundum Deum auctores. hoc modo accipitur hîc à diuo Thoma, & definitur à D. Augustino libro 83. qq. q. 3. ex Cicerone hoc modo: *Pietas est per quam sanguine iunctis patriæque beneuolis, officium & diligens tribuitur cultus*.

Vbi notandum est, *pietatem* Primo & principaliter respicere Parentes, quia hi post Deum sunt præcipui auctores ortus & educationis. Secundo, Patriam, quia etiam patria aliquo modo est principium ortus; tum quia parentes fouet, tum quia opportuna ad ortum & educationem suggerit. *patriam* voco oppidum, vicum, Prouinciam cum habitatoribus suis. Tertio, Alios consanguineos; non quod illi sint ortus principium, sed quia in illis quodammodo representantur nobis parentes, qui mediâtè vel immediâtè nobis sunt ortus principium. ob eandem rationem potest etiam extendi ad liberos & ad vxorem; quia in liberis representantur nobis parentes nostri, & vxor est instrumentum per quod natura à parentibus accepta in posteros deriuatur. rarò tamen in praxi vumur hac consideratione: filios enim diligimus & honoramus tamquam aliquid nostri; quia sunt veluti pars à nobis decisa, in qua natura nostra conferuetur. itaque nos ipsos potius, quam parentes nostros in illis intuemur & curamus: vxorem verò, quia vna caro nobiscum, & quia adiutrix ad procreationem liberorum, & ad omnia vitæ subsidia. Nihilominus tamen, quia in his consideratur coniunctio sanguinis & naturæ, rectè à Cicerone & D. Thoma hi affectus ad pietatem referuntur; quæ generatim ad omnes propagine coniunctos pertinere dicitur.

Pietas generatim ad omnes sanguine iunctos pertinet.

4. Notandum Secundo, Rationem, quam *pietas* in suis obsequiis principaliter respicit, esse debitum illud, quod habemus erga patres & erga patriam, quatenus sunt nobis principium ortus & educationis, (quæ etiam bonam institutionem complectitur) quod debitum, præsertim erga parentes, tale est, vt exhaustire illud nequeamus, reddendo illis æquiualens, iuxta Aristoteli. quod intellige, in eodem rerum ordine, & obsequiis ordinariis: nam beneficium à parente & etiam à patria acceptum, obsequiis supernaturalibus vel extraordinariis compensari & etiam vinci potest: vt si filius conuertat parentem & patriam ad fidem Christi; vel si vitam pro eorum liberatione exponat. qua de re vide disputationem apud Senecam lib. 3. de beneficiis cap. 34. & 35. vbi ostendit, beneficium paternum à filio etiam vinci posse. Hoc tamen non soluit filium obligatione naturali, qua

Debitum quod pietas intuetur.

patri obstringitur; quia semper manet filius. Adde, debitum illud, quo peculiariter patriæ nostræ præ reliquis Prouinciis vel locis obstricti dicimur ratione beneficii ortus, non esse ita magni momenti; vt pulchrè ostendit Lipsius in sua Constantia c. 11. quia hoc beneficium potius est astrorum & elementorum quam angustis natalis soli. Hinc videmus viros sapientes vulgarem illam patriæ affectum non magni fecisse; quasi non hic vel ille vicus, aut oppidulum aliquod patriæ sit, sed mundus totus. quia tamen communia elementorum & cælorum beneficia ad nos non nisi per loca, quæ incolimus, perueniunt, non est, ceteris paribus, hic affectus patriæ omnino contemnendus.

Ex dictis colligi potest Primò, Quod sit *obiectum* quod, & *obiectum cui*, & ratio formalis *obiecti* huius virtutis; quæ tria, sicut in omni virtute ad Iustitiam pertinente, ita etiam in hac reperiri debent. *Obiectum* enim quod huius virtutis est cultus, & obsequium externum, ad quod hæc virtus ordinatur. actus enim externus virtutis habet se per modum obiecti respectu actus interni, & consequenter respectu ipsius habitus. Nec obstat, quod idem actus sit opus eiusdem virtutis; quia virtutes operatiuæ faciunt suum obiectum; & in eo distinguuntur à speculatiuis, quæ illud supponunt, non faciunt. Deinde non est opus virtutis immediatè à virtute eliciti; hoc enim non potest esse obiectum; sed imperatum & productum mediante alia potentia, cui operi non repugnat esse obiectum virtutis imperantis. consistit autem hic cultus partim in honore parentibus suo tempore & loco deferendo; partim in necessariis vitæ subsidiis præbendis, quando ea aliunde non habent; vt si capti sint ab hostibus, liberentur; si egestate laborent, sustententur; si pressi mœtore, recreentur; vt colligitur Marth. 15. In quem locum vide Hieronymum & D. Thomam art. 2. cum enim ipsi nobis sint causa vitæ & educationis, tenemur vicissim Iure naturali cuiusdam gratitudinis, illorum vitam & statum, si in periculo versetur, quantum in nobis est, conseruare. alioquin indignus est vita, qui vitæ suæ auctorem negligit: sicut è contrario dignus, qui fouet. vnde in Lege promittitur longæuitas illis, qui parentes honorant. Neque solum hæc naturalia obsequia continet ille cultus, sed etiam supernaturalia, quibus inuentur ad salutem: nam etiam hæc illis præ ceteris debentur.

Obiectum quod, & cuius ratio formalis obiectiua.

Quis cultus parentibus debetur.

Obiectum cui sunt parentes & consanguinei, patria, & patriæ beneuoli: pietas enim cultum defert *Obiectum* parentibus, tamquam vitæ auctoribus, & propter *cui* parentes aliis consanguineis, quia in ipsis parentum sanguis existit; deinde patriæ, & propter patriam sociis, & patriæ fœderatis. Sicut enim consanguinei honore & obsequio digni sunt, quia parentes in ipsis quodammodo conspiciunt; ita beneuoli patriæ, quia in ipsis fauorem & auxilium patriæ conspiciunt.

Ratio formalis obiectiua potest considerari vel in *obiecto* quod, vel in *obiecto* cui. In *obiecto* quod nihil est aliud quam ratio *debiti*: hæc enim non solum tenet se ex parte subiecti, sed etiam obiecti in Iustitiæ partibus. In *obiecto* cui est ratio *principij* ortus nostri; quæ rationes ita se habent, vt altera alteri subordinata sit. idè enim pietas præstat cultum & obsequium parentibus & patriæ, quia hoc illis est debitum; idè autem est debitum, quia ipsi

Ratio obiectiua.

ipsi sunt principium ortus. vnde hæc est prima ratio obiectiva, quam hæc virtus mediatè respicit. ab hac autem altera illa, (nempe ratio debiti) quam respicit immediatè, speciem accipit. vnde etiam hæc virtus ab eadem speciem habet, etsi mediatè. habet igitur speciem ab utraque ratione obiectiva, ab altera mediatè, ab altera proximè. Idem cernitur in aliis Iustitiæ partibus, vt supra cap. 2. dub. 1. num. 7. dictum est.

Virum autem filium aliquando propter officium pietatis impediatur ab ingredienda Religione, vel si ingressus sit, teneatur egredi, dictum est supra cap. 41. dub. 3. vide D. Thomam q. 101. art. 3.

8 Colligitur Secundo, Hanc virtutem meritò sibi primum locum post religionem vindicare; quia parentes sunt veluti secundarij quidam dii respectu filiorum, tamquam secundaria principia essentia vitæ & doctrina. vnde representant filijs quodammodo ipsum Deum, qui est primarius & summus omnium parens. Hinc fit vt post præcepta primæ tabulæ, quæ ad cultum Dei pertinet, primum secundæ tabulæ sit de honore parentibus exhibendo. Hæc tamen intellige, considerato statu hominis naturali, & intra limites legis nature; nam in ijs, quæ ad statum supernaturalem pertinent, parentum non est illa auctoritas.

9 Vnde quæ dicta sunt de pietate in parentes carnales, accommodari possunt cuidam virtuti, quæ respicit debitum, quod parentibus spiritalibus (qui nobis secundum Deum sunt auctores vitæ spiritalis, per quam sumus Christiani vel Religiosi) debemus, quæ etiam pietas dici potest, sicut illi parentes dicuntur: non enim his minus debetur, quam parentibus carnis, quia ab illis naturæ diuinæ communionem & vitam quamdam supernaturalem accepimus; sine qua parum proderat totum id quod à parentibus carnis nostræ habemus. sed hæc virtus non distinguitur ab observantia supernaturali.

DUBITATIO II.

Quid sit observantia.

D. Thomas q. 102.

10 R Espondeo, Sicut virtus pietatis defert cultum parentibus, quia sunt auctores vitæ & educationis, ita observantia omnibus Superioribus, quia sunt auctores nostræ gubernationis. quicumque enim nos aliqua in re gubernant, aliquo culta digni sunt; & cultus eis, ratione huius eminentiæ coniunctæ cum beneficio gubernationis, est debitus. Sic honor & obsequium debetur magistro à discipulo, duci à milite, Magistratui à ciue, Principi à subdito, Abbati à Monacho, Episcopo à Clericis, domino à seruis. in his enim omnibus est excellentia quadam & auctoritas per quam gubernant alios.

11 Dices, Non solum eos, qui nos gubernant, observantia cultu prosequimur, sed etiam eos qui sapientia, sanctitate, virtute, vel auctoritate sunt insignes; quamuis nullam in nos iurisdictionem habeant, aut nulla in re nos dirigant: ergo hæc virtus non respicit debitum ex gubernatione proveniens.

Resp. Respondeo negando consequentiam; quia etsi isti actu nulla in re nos gubernent, tamen idonei sunt gubernare, ratione excellentiæ quam habent;

& idèd cultus illis debetur. Itaque observantia respicit tamquam obiectum cui, id quod est principium gubernationis actu vel potentia, vt docet D. Thomas art. 1. ad 2. primariò tamen id quod actu gubernat, secundariò quod aptum est gubernare. Quare cum omnis virtus ad hoc rectè disponat hominem, facit eum observantia cultu dignum, vt docet Caietanus qu. 103. art. 4. quamuis debitum erga hunc hominem non sit tantum, quantum erga illum qui actu gubernat. cuius signum est, quòd si omittas cultum debitum Superiori, possis puniri per leges; secus si cultum aliis debitum negligas; quamuis in hac omissione peccatum esse possit.

Hinc patet Primò quid sit observantia; est enim virtus cultum deferens Superioribus & aliis personis excellentibus, quæ nos gubernant, vel gubernare sunt idoneæ. vbi explicatur actus virtutis, & obiectum quod, & obiectum cui, & ratio obiectiva. Actus enim est, deferre cultum, id est, honorem & obsequium, quando ratio postulat. Idem cultus est obiectum quod, cum sit opus externum virtutis, quod virtus intendit. Obiectum cui est Superior & quevis persona excellens. Ratio obiectiva in obiecto cui est excellentia, vt est principium gubernationis actu vel potestate. hinc oritur ratio obiectiva proxima, quæ cernitur in obiecto quod, nempe ratio debiti ob talem causam.

Ex quibus facile intelligi potest definitio illa, quam ex Cicerone refert D. August. libro 83. qq. q. 31. Observantia est per quã homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam & honore dignantur.

Patet Secundo, quid intersit inter pietatem, & observantiam: pietas enim defert cultum debitum alicui vt principio ortus & educationis; observantia debitum vt principio gubernationis: quæ debita sunt diuersa rationis, sicut & beneficia & causa ex quibus oriuntur. vnde

Patet Tertio, Pietatem esse præstantiorem observantia, per se loquendo; & ceteris paribus magis obligare, vt docet D. Thomas qu. 102. art. 3. quia maius magisque intimum est beneficium ortus & educationis, quam gubernationis reliquæ vitæ, in eodem ordine rerum.

Dices, Magis obligamur erga Principem, quam erga parentem: si enim vterque esset in extrema necessitate, Princeps esset parenti in ope ferenda præferendus: atqui Princeps colitur observantia, parens pietate; ergo observantia magis obligat quam pietas.

Respondeo, Principem esse parenti præferendum, non præcisè vt me gubernat, quo modo illi debeo observantiam; sed vt patriam gubernat, & commune bonum continet, qua ratione illi debetur officium pietatis, vel Iustitiæ legalis. Pietatis autem quidem, quia hæc est etiam ad patriæ benevolens & benefactores: Iustitiæ legalis, quia bonum commune continet. Pari modo patria colitur officio pietatis, si spectetur vt principium ortus; Iustitiæ verò legalis, si spectetur vt quoddam totum, seu corpus politicum, cuius ego sum pars. respectus enim & debitum partis ad totum, ad Iustitiæ legalem pertinet, vt supra cap. 1. dub. 3. ex D. Thoma dictum est. Denique etiam observantia coli potest patria, si consideretur præcisè vt est mihi auctor gubernationis per suas leges & statuta. potius tamen erga patriam, sicut & erga parentem dicitur esse pietas, quam observantia: vel quia ista

Extendit se primario ad eos qui actu gubernant, secundario ad idoneos gubernare.

12 Quid sit observantia. Obiecta eius.

13 Discrimen pietatis & observantia.

14

15 Quomodo Princeps parenti præferatur.